

تاجیکستان

نوشته: خالنظر محبت أف

ترجمه: محمود رضا شیرازی

زهرا منتظری

نام کتاب : تاجیکستان

ناشر : انتشارات افروند

نویسنده : خالنظر محبت أف

مترجمین : محمود رضا شیرازی ، زهرا منتظری

ویراستار : مهشید محمد علی بیک

تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ : چاپ اول

سال چاپ : زمستان ۱۳۹۱

قیمت : ۱۰۰,۰۰۰ ریال

افروند

انتشارات افروند

سرشناسه : محبت یف، خالنظر

Kh, Mohabatov

عنوان و نام پدیدآور : تاجیکستان / نوشته خالنظر محبت یف، ترجمه محمود شیرازی، زهرا منتظری؛ ویراستار مهشید علی بیک.

مشخصات نشر : تهران : شرکت نرم افزاری افروند، امین، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۱۶۸ ص : مصور (رنگی)، نقشه رنگ

شابک : ۱۰۰,۰۰۰ ریال : ۵-۳-۹۳۵۳۸-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : عنوان اصلی: Tajikistan, ۱۹۹۹.

موضوع : تاجیکستان

شناسه افزوده : شیرازی، محمود رضا، ۱۳۴۷، مترجم

شناسه افزوده : منتظری، زهرا، ۱۳۴۶، مترجم

رده بندی کنگره : ۱۳۹۱ ۳۲۳/۳۲۳ Dk

رده بندی دیویی : ۹۵۸/۶

شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۴۶۰۷۷

شابک : ۵-۳-۹۳۵۳۸-۶۰۰-۹۷۸ ISBN : 978-600-93538-3-5

مردمان با صفای تاجیکستان، از نسل آریایی دوره ساسانیان به وجود آمدند و با دست درازی روسیه قدیم، از سرزمین های ایران کهن جدا شده و از سال ۱۹۲۴ میلادی در جغرافیای اتحاد جماهیر شوروی، تحت عنوان دولت وابسته تاجیکستان در نقشه های جغرافیایی نمایان شد.

جمهوری مسلمان نشین و فارسی زبان تاجیکستان، با داشتن اشتراکات فراوان با ایران تا سال ۱۹۹۱، که با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی به استقلال رسید و موجودیت آن به رسمیت شناخته شد که برای بسیاری از ما ایرانیان ناشناخته بود. با استقلال این جمهوری فارسی زبان و دانشمندان و نویسندگان، ارتباط فی مابین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری تاجیکستان و بخصوص پس از جنگ های داخلی این کشور و به آرامش رسیدن آن، تقویت شد. با گذشت بیش از دو دهه از استقلال جمهوری تاجیکستان، هنوز هم به نظر می رسد که این جمهوری در نزد مردم عزیز کشورمان ناشناخته مانده و ابعاد جغرافیایی طبیعی، انسانی و اقتصادی و بخصوص توریستی آن به خوبی بازگو نشده است.

با حضور اینجانب در دانشگاه اکادمی علوم تاجیکستان به عنوان دانشجوی دوره دکتری و آشنایی با استاد ارجمندم، پرفسور محبت افرو انتخاب ایشان به عنوان استاد راهنما و راهبر، در ارائه رساله دوره دکتری و مطالعه برخی آثار و تالیفات این استاد ارزشمند که بسیار به ایران نیز علاقمند می باشند، تصمیم گرفتم به همراه همسر عزیزم، اقدام به ترجمه یکی از تالیفات انگلیسی استاد، در مورد کشور زیبای تاجیکستان بنمایم.

کتاب حاضر، با عنوان "تاجیکستان" به خوبی، به معرفی تاریخ و ظرفیت های مختلف طبیعی، اجتماعی و اقتصادی این کشور آسیای میانه می پردازد و همین جهت می تواند، به راحتی زمینه آشنایی هموطنان ایرانی را با کشور تاجیکستان فراهم آورد.

لازم می دانیم، از کلیه کسانی که در تدوین و چاپ این ترجمه، ما را یاری نمودند
صمیمانه سپاسگزاری نماییم.

محمود رضا شیرازی

زهرا منتظری

www.ketab.ir

✱ درباره نویسنده

خالنظر محبت اف، از دانشکده جغرافیای طبیعی و انستیتو تعلیم و تربیت دولتی دوشنبه، فارغ التحصیل گردید و کار خود را در شورای بررسی نیروی تولید وابسته به آکادمی علوم تاجیکستان آغاز کرد. از سال ۱۹۷۰ تا ۱۹۷۴ به ادامه ی تحصیلات تکمیلی خود، در شورای بررسی نیروی تولید وابسته به کمیته برنامه ریزی دولتی اتحاد جماهیر شوروی سابق، در مسکو پرداخت و در سال ۱۹۷۶ دکترای خود، در علوم اقتصاد را دریافت نمود. تا سال ۱۹۷۷ وی بعنوان محقق جزء و بعد از آوریل سال ۱۹۷۷ تحت عنوان محقق ارشد به تخصص پرداخت. در سال ۱۹۷۹ ریاست بخش منابع کانی شورای بررسی نیروی تولید را بر عهده گرفت و در سال ۱۹۸۲ ریاست گروه پیش بینی منابع طبیعی، که وابسته به آکادمی علوم تاجیکستان بود، را بر عهده گرفت. از سال ۱۹۹۰ به بعد، وی به عنوان ریاست گروه جغرافیا و بوم‌شناسی آکادمی علوم تاجیکستان، کار کرده است.

وی ۸ کتاب به رشته تحریر آورده و بیش از ۱۰۰ مقاله علمی در مورد مسائل مربوط به جغرافیا، اقتصاد و زیست محیط، ارائه نموده است.

مندرجات:

۹	مقدمه
۲۳	فصل اول: در سرزمینی با قله های پوشیده از برف
۳۳	فصل دوم: طبیعت
۷۱	فصل سوم: جمعیت و فرهنگ
۱۰۷	فصل چهارم: اقتصاد
۱۱۵	فصل پنجم: مناطق تاجیکستان
۱۳۷	فصل ششم: اطلاعات کوتاه در مورد تاجیکستان
۱۵۷	فصل هفتم: تاجیکستان در آستانه قرن بیست و یکم

منطقه آسیای مرکزی شامل نه تنها گستره عظیمی از اراضی استپ، بیابان ها و مناطق نیمه بیابانی با چراگاه های زیبای فصلی است، بلکه بطور طبیعی صاحب آن دسته از اراضی و آبادی هایی می باشد که مجبور به توسعه اشکالی از گاوپروری به وسیله افراد بومی و چادرنشینان وابسته به عشایر می باشد. بین قرون هفتم و سوم قبل از میلاد، این مناطق و قلمروها، سکونتگاه شمار زیادی از طوائف بود. دو نیروی اصلی، به تعیین توسعه تمدن آسیای مرکزی در آن روزگار می پرداخت. نیروی نخستین شامل ظهور و بروز دانداری توسط قبایل صحرانشین و همانطور روح کار و کج سوار کاری بوسیله بادیه نشینان بود و نیروی دوم، شامل رشد و ترویج کشاورزی، شهرنشینی و صنعتگری بود.

در آن زمان سیه هم عصر آهن، آسیای مرکزی از شرایط بدوی و ابتدایی خود، به سوی تشکیل طبقات پیشرفته و دولت های اولیه، بر پایه اقتصاد کشاورزی و شبنی، حرکت کرد. در متون اولیه زرتشتی و اوستا، مناطقی از آسیای مرکزی، از جمله بهترین مناطق و کشورها (آریان و یجه) در بر گردیده اند. تاجیکستان اولین کشوری بود که در آن، آموزه های زرتشت، بسط و توسعه یافت و اقوام ایرانی سغد، مارگ و خوارزم به تشکیل اولین تمدن، در آسیای مرکزی پرداختند و همین اقوام به همراه سکاها به ایفای نقش قابل توجهی در اقتصاد، اندیشه و تفکرات سیاسی امپراطوریه هخامنشی، به عنوان یک قدرت جهانی پرداختند. با توسعه مرزهای خود تا رودخانه سیر دریا، امپراطوری هخامنشی به ضمیمه کردن بخشی از مناطق استپ نشین با چندین اتحادیه متشکل از طایف بادیه نشین، پرداخت. در آسیای مرکزی، پادشاهان هخامنشی به استقرار دولت در زمان فته، پرداخته و به برپاسازی شهرهای مستحکم، با قدرت دفاعی لازم و ساتراپ ها اقدام کردند. آنها به ساختن جاده های نظامی، دست زده و به توسعه کشاورزی با سیستم های موجود آبیاری پرداختند.

قبایل ایرانی به مسلح کردن ارتش های خود با سواره نظام و کمانداران سواره پرداخته و حتی در پادگان های ایران برای تداوم مبارزات کشور گشایانه خود، خدمت نمودند. بعد از نبردهای کوروش و داریوش، اول بر علیه این قبایل، روابط آنها در جبهه های شمالی، تا تهاجم اسکندر به ایران، صلح آمیز بود. بعد از انهدام مقاومت ارتش ایران در سال ۳۳۹، پیش از میلاد، لشکریان اسکندر به رودخانه سیردریا، مرز بین تمدن بادیه نشین و تمدن ساکن شهری، پا گذاشتند.

رودرویی یونانیان، با طوایف صحرائشین ایرانی آسیای مرکزی، از اهمیت تعیین کننده ای برای برقراری ارتباطات بین این قلمرو برخوردار بود. فرهنگ یونانی، با تمام توان و نیروی خود به تحولاتی تأثیرگذار در دادن ایرانیانی که در داخل امپراطوری سابق ایران می زیستند، پرداخت. بعد از فروپاشی امپراطوری سلوکیه، تکوین فرهنگ ایرانی یونانی، در نزد پارتیان و باختر رو به فرونی یافت.

روزگار مربوط به سومنوش های کبیر (حدود سال ۵۰ تا ۲۳۳ بعد از میلاد)، عصر طلایی آسیای مرکزی به شمار می آید. آنها به کنترل جاده ابریشم می پرداختند که یک شاخه آن بعد از عبور از قراقرور و هند غربی می رسید و مسیر اصلی به دره و خش ختم می یافت و از آنجا یک شاخه آن به باختر جنوبی و شاخه دیگر از طریق مرو به پارت و شاخه سوم به دروازه خزر و مناطق ماوراء قفقاز می رسید. بعد از فروپاشی امپراطوری کوشان، واسیوداییر دوم، پادشاه کوشان، در باختر حکمرایی می کرد برتری و تفوق ساسانیان را به رسمیت شناخته و پادشاهی می انوشیروان پس، بنام کوشانشهر نامیده شد.

مردمان ایرانی ساکن در آسیای مرکزی، به ظهور و پیدایی تاجیک های باسی گوی آن دوران پرداختند. مردمانی که متفاوت از ترک های بادیه نشین و مغول های اصلاً

یکجانشین و تابع تمدن شهر گزینی بودند. معلوم است که تاجیک ها در شهرهای اصلی و دره های حاصلخیز آسیای مرکزی، برای مدت های مدیدی سکونت داشته اند. منطقه ماوراءالنهر، واقع در بین و امتداد قسمت بالای رودخانه های آمودریا و سیردریا، مکرراً مورد تهاجم، به ویژه تهاجم اعراب و ترک ها قرار داشته و موجبات نوکیشی تاجیک ها به اسلام را مهیا نموده اند. اعراب در قرن هشتم، به این منطقه استیلا یافتند و قبایل متعدد ترک، از قرن دهم به بعد، آن را متصرف شدند، از یک ها در قرن شانزدهم، به فرمانروایان مردمان تاجیک مبدل شدند.

توسعه و تکامل گیری نژاد تاجیکی، با بنیانگذاری دولت سامانی در قرن نهم، تکمیل دید. یکی از این دوران، تاجیک ها به اشغال نواحی ای از خراسان امروزی، افغانستان، ماوراءالنهر و مناطق جنوبی قزاقستان پرداختند. شهرهای باستانی آسیای مرکزی، از قبیل: بخارا، مرو، بلخ و سمرقند، توجه به بناهای تاریخی خود، گواهی بر شکوه و عظمت دولت سامانی و دست آورده های فرهنگی بزرگ تاجیک ها است.

تاجیک ها تا قرن نهم در موافقت با روندیت نیمه مستقل، برخوردار بودند، تا اینکه افغان ها، از بخشی از جنوب تاجیکستان، در قرن دهم، در دهه های ۱۸۶۰ و ۱۸۷۰، امپراطوری در حال توسعه روسیه، به دست درازی در دره های شمالی زرافشان و فرغانه دست زد. هرچند امیرنشین ازبک بخارا، حاکمیت روسیه را در دهه های ۱۸۷۰ به رسمیت شناخت اما به ننگ داشتن حدودی از استقلال، تا دهه های ۱۹۲۰، در دست روسی مانی که بخش جنوبی منظم گردید.

شمال تاجیکستان، در سال ۱۹۱۸ به دنبال استقرار حکومت شورویالیستی در اتحاد شوروی، به ترکستان خود مختار، پیوست. ارتش سرخ دوشنبه و دیگر بخش های جنوبی تاجیکستان را، که در دهه های ۱۹۲۰ تحت صدرات بخارا قرار داشت، تصرف نمود. اما

مقاومت ملی گرایانه محلی و نبردهای چریکی با سماچی در کوه های جنوب شرقی، تا سال ۱۹۲۵ فرونشانده نشد.

در سال ۱۹۲۴ نقشه اداری آسیای مرکزی، دوباره ترمیم شد و دولت تاجیکستان بعد از استقرار حکومت سوسیالیستی اتحاد شوروی، برای اولین بار در نقشه های جغرافیایی منطقه، پدیدار گردید. اولین بار بود که یک قدرت اداری، بنام دولت تاجیک نمایان می گردید. جمهوری ازبکستان نیز در آن دوران، پا به عرصه ظهور گذاشت. ژانویه همان سال، بخش جنوب شرقی تاجیکستان، به منطقه ویژه پامیر تبدیل شد و در دسامبر سال ۱۹۲۵، نام جدید این خود مختار گوروند- بدخشان را به خود گرفت. در سال ۱۹۲۹ تاجیکستان به تمام بخش اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی تبدیل گردید و ناحیه لنین آباد از ازبکستان را، به خود منضم ساخت.

در حال حاضر تاجیکستان یک کشور کوهستانی، با طبیعت متفاوت، با ویژگی های مختلف و متنوع، شامل مناطق برفی، شرایط اقلیمی شامل: گرمای نیمه استوایی از دره های مجاور کوهستانی و یا سرمای قبیضی فلات های کوهستانی است. مرتفع ترین کوه های جهان پامیر و بخشی از تیانشان در این نقطه از جهان قرار دارند.

رشته کوه های عظیم آسیای مرکزی، قراقرم، قونلون و هندوکش در این خطه، به هم پیوند می خورند. قله سامانی یکی از قله های مرتفع جهان، به ارتفاع ۷۴۹۵ متر و بلندترین دریاچه آب شور کوهستانی بنام قراگول، با ارتفاع ۲۹۱۷ متر، به همراه بزرگترین یخچال طبیعی (فدچنکو) با طول ۷۷ کیلومتر و ضخامت یخ، با حدود ۸۰۰ متر در این کشور قرار گرفته اند.

در بین دریاچه های کوهستانی تاجیکستان، دریاچه پامیر، سرز، تقیبا، سال پیش و زمانی که یک زلزله باعث گردید که رانش گسترده زمین صورت بگیرد، شکست شد و

از اهمیت بالایی برخوردار می باشد؛ چون می تواند با یک فاجعه بوم زیستی در پیوند باشد. همانطور که توسط متخصصین امر، تخمین زده شده، در صورت شکسته شدن سد دریاچه سرز، این کار می تواند سیلاب گسترده ای را در منطقه ای به وسعت ۵۲۰۰۰ کیلومتر مربع، که حدود ۵ میلیون انسان از کشورهای تاجیکستان، افغانستان، ازبکستان و ترکمنستان را در خود جای داده، بوجود بیاورد. این امر نه تنها فاجعه ای برای آسیای مرکزی، بلکه به یک معضل عمده بوم زیستی برای جامعه جهانی می تواند به شمار بیاید.

با تبدیل شدن به یک کشور مستقل، تاجیکستان بطور فعال، شروع به ایفای نقش خود در فضای سیاسی و تجاری بین المللی نمود و اندکی بعد به پیوستن به بسیاری از سازمان های منطقه ای و بین المللی پرداخت. به مدد سازمان ملل متحد، این کشور، به امضای قراردادی برای حفظ باوم سلخ و کنواسیون های مربوطه در ۲۷ ژوئن سال ۱۹۹۷ در مسکو نمود. در ماه آوریل سال ۱۹۹۸ تاجیکستان به عضویت کمیته اقتصادی کشورهای آسیای مرکزی درآمد.

در آغاز سال ۱۹۹۹ تاجیکستان جهت ارتقاء چشم اندازهای همکاری های بین المللی تجاری، به عضویت کامل معاملات تجاری و گمرک روسیه، بلاروس، قزاقستان و قرقیزستان درآمد.

در حال حاضر چندین شرکت کوچک و متوسط به در زمینه های کاوش طلا، پنبه، منسوجات، تولید مواد غذایی و غیره در این کشور به کار مشغول بودند، مدرنیزه گشته اند و چندین شرکت انگلیسی، کره ای، کانادایی، هندی، چینی و آمریکایی از دیگر شرکت های خارجی، در برخی از زمینه های اقتصادی این جمهوری، سرمایه گذاری نموده اند.

پیشرفت علوم و ادبیات، پا به پای مردم خوب این کشور راه می تپد. بطور مختصر بیان نمود، یعنی آمیزه ای از شاعران با استعداد این جمهوری، پزشکان و مهندسی آن، که

در آن هنر معماری آسیا و اروپا بطور طبیعی درهم آمیخته اند و استادان صنایع دستی به حفظ و اجرای مهارت های هنرمندانه خویش، از دوران باستان و کهن می پردازند. تنها با دیدار از این کشور میتراپی و مهرپرستی و این دیار زرتشتی، این کشور ابن سینا و خوارزمی، کشوری با سپهر همیشه نیلگون، کشوری با کوهستان های پوشیده از برف سپید و دره های شکوفان است، که هر کسی می تواند واقعیت این تصور و خیال را بپذیرد.